

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СТАН ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Вступ. Економічна безпека держави в умовах глобалізації (ЕБДГ) і міжнародної інтеграції – багатопланове поняття, що не має поки що однозначного тлумачення. Однак фахівці в цій сфері одностайні в тому, що в період швидкого розвитку виробництва й зовнішньоекономічних зв'язків, які набувають все більших масштабів й довгострокового характеру, в епоху прискореної інтернаціоналізації національних господарств забезпечення економічної безпеки стає все більш важливим завданням і необхідні постійні зусилля щодо її підтримки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження змісту поняття економічної безпеки держави висвітлені в роботах таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Л.Абалкін, В.Білоус, О.Бандурка, О.Барановський, И.Бінько, В.Геєць, С.Глазьев, Б.Гриер, В.Духов, М.Ермошенко, Я.Жалило, Б.Кваснюк, Т.Ковальчук, В.Манилов, Г.Маховский, С. Мердок, В. Мунтіян, Н. Нижник, Є. Олейников, Р. Пастернак-Таранушенко, С. Пирожков, К. Петрова, В.Сенчагов, Р. Ситник, А. Сухоруков, Я.Тимберген, И.Червяков, В.Шлемко, Д.Фишер, В.Ярочкин та ін.

Формулювання цілей статті. Основною метою статті є дослідження рівня національної продовольчої безпеки та її протистояння глобалізаційним загрозам.

Виклад основного матеріалу. Глобалізація породжує нові можливості для учасників світової спільноти, але водночас веде до посилення ризиків і зовнішніх загроз для функціонування національних економік. Причому ці ризики стають масштабнішими, важкопрогнозованими і, найчастіше, принципово нездоланими. Фактично мова йде про появу нових глобалізаційних загроз, які стосуються всього світового співтовариства і одночасно кожної конкретної країни. Глобалізаційні загрози носять вже не просто зовнішній, а системний характер, це загрози для всієї системи світового господарства, які не зводяться до традиційних внутрішніх і зовнішніх загроз [1].

Глобалізація породжує нові можливості для учасників світового співтовариства, але одночасно веде до посилення ризиків і зовнішніх загроз для функціонування національних економік. Причому ці ризики стають більш масштабними, важкопрогнозованими й, найчастіше, принципово непереборними. Фактично мова йде про появу нових глобалізаційних загроз, що торкаються всього світового співтовариства й одночасно кожної конкретної країни. Глобалізаційні загрози носять уже не просто зовнішній, а системний характер, це загрози для всієї системи світового господарства, які не зводяться до традиційних внутрішніх і зовнішніх загроз [3].

В сучасних умовах забезпечення економічної безпеки держав неможливе без широкого міжнародного співробітництва на всіх рівнях, оскільки значна й зростаюча кількість проблем не може бути вирішена з використанням лише національних інструментів і механізмів. На даний час зв'язок між поняттями «національна економічна безпека» і «міжнародна економічна безпека» істотно посилюється і остання все частіше виступає обов'язковою умовою для ефективного забезпечення першої.

Особливо важливе значення зовнішні аспекти економічної безпеки набули для України у зв'язку з встановленням нових кордонів після розпаду колишнього СРСР, розвалом РЕВ, форсованим проведенням ринкових реформ, далеко не завжди продуманих і послідовних, і швидким ростом відкритості національного господарства, що перебувало в глибокій кризі, а тому було мало підготовлене до протистояння зовнішнім загрозам. Протягом останніх 20 років Україна не раз зіштовхувалася як з непрямими, так і прямими загрозами своїй економічній безпеці, що мали світогосподарську природу [2].

Сьогодні, коли ряд загроз, надзвичайно серйозних в 90-х роках, втратили свою гостроту, з'явилися нові ризики для довгострокового стійкого економічного розвитку України, що стосуються безпеки транзиту енергоносіїв через територію країни, стрімкого збільшення зовнішньої заборгованості приватного сектора, підвищення екологічного навантаження на економіку, проблем нелегальної трудової іміграції, розширення обороту контрафактної продукції, безпеки функціонування інформаційних систем та ін.

Нами пропонується трактувати ЕБДГ як стан національної економіки, що дозволяє вчасно усувати або мінімізувати зовнішні загрози її самостійному, стійкому й збалансованому розвитку в умовах лібералізації, що розширюється, міжнародних економічних відносин і інтеграції країн у глобалізовану світову систему господарства.

Слід відзначити пріоритетні сфери забезпечення економічної безпеки держави в умовах глобалізації, що реалізується, як правило, у широкому міжнародному контексті:

- енергетична й продовольча безпека, де при розходженнях інтересів підсилюється взаємозалежність країн-експортерів і країн-імпортёрів відповідної продукції;
- екологічна безпека, що поєднує інтереси всього світового співтовариства й продиктована турботою про майбутні покоління;
- валютно-фінансова безпека, пов'язана із забезпеченням стабільності національних і регіональних валютних систем в умовах частих коливань валютних курсів;
- інтелектуальна-технологічна безпека, насамперед відносно інтелектуальної власності, що набуває все більшого значення в розвитку економіки;
- інформаційна безпека як базисна умова існування інформаційного суспільства.

Необхідно розглядати ЕБДГ з погляду як поточних подій і загроз, так і перспектив подальшого розвитку господарства, маючи на увазі в обох випадках виявлення стабілізуючих і дестабілізуючих моментів. Основні фактори, що впливають на ЕБДГ і можуть кількісно вимірюватись, зокрема, ресурсний потенціал країни, конкурентоспроможність національного господарства, залученість його у світову економіку, масштаби золотовалютних резервів та ін. вимагають систематизації й вивчення.

Комплекс заходів, що дозволяє мінімізувати загрози ЕБДГ, може бути представлений у такий спосіб: моніторинг ключових показників стану вітчизняного господарства для виявлення відхилень від граничних, діагностика причин цих відхилень, вибір протидіючих заходів, контроль за наслідками їх використання, прийняття рішень про скасування цих заходів або коректування пріоритетів економічної й зовнішньої політики. У цьому напрямі необхідні колективні зусилля, що вживаються Євросоюзом і МВФ.

Діяльність по забезпеченню економічної безпеки на національному, регіональному й, особливо, на багатосторонньому рівнях, все більше зосереджується в рамках авторитетних міжнародних організацій.

На національному рівні забезпечення ЕБДГ здійснюється, окрім прийняття відповідного законодавства, за допомогою двосторонніх переговорів і укладання угод про умови економічного співробітництва. В останні десятиліття значне поширення одержали угоди про надання преференцій у торгівлі, лібералізацію взаємних інвестицій в економіку й звільнення інвесторів від оподатковування в приймаючій капітал країні.

Розширення діяльності на регіональному рівні обумовлене підвищенням її ефективності при спільних акціях урядів групи країн, які об'єднали для цієї мети організаційні, у тому числі інституціональні і фінансові можливості. Як підтвердження, доцільно навести заходи, що проводилися в Євросоюзі та рішення в сфері енергетичної, валютно-фінансової й продовольчої безпеки і в рамках НАФТА.

Активізація діяльності на багатосторонньому рівні проявляється головним чином у заходах установ системи ООН, ОЕСР і СОТ, а також останнім часом у рішеннях "великої вісімки". Основними заходами в рамках ООН були створення спеціальних органів (наприклад, Комісії зі стійкого розвитку й Комітету з енергетичних і природних ресурсів),

проведення всесвітніх конференцій на високому рівні (наприклад, по навколишньому середовищу й розвитку "Планета Земля") і прийняття відповідних мобілізуючих уряди й ділові кола документів. Участь ОЕСР виражається в підготовці аналітичних матеріалів з проблематики економічної безпеки й проектів відповідних рішень для інших міжнародних організацій і форумів з питань, що мають відношення до економічної безпеки. Внесок СОТ полягає в прийнятті правових документів, що сприяють розвитку міжнародних економічних відносин на справедливій основі, тобто без дискримінації й зловживань, що наносять збиток її членам [4].

Спостерігається тенденція до певної послідовності дій, спрямованих на забезпечення міжнародної економічної безпеки. Спершу усвідомлюються найбільш актуальні проблеми й можливості домовленості про координацію дій на зустрічах глав держав і урядів "великої вісімки", потім готуються відповідні колективні рекомендації в рамках ОЕСР при участі 30 країн-членів і, нарешті, приймаються конкретні зобов'язуючі рішення для країн-членів СОТ.

поняття «продовольча безпека» поєднує в собі два ключових поняття: «продовольча незалежність» і «самозабезпечення продовольством». Ці поняття рідко розмежовують, розглядаючи їх, як правило, у рамках категоріального поняття продовольчої безпеки. Однак це не завжди коректно, оскільки в основі оцінки продовольчої незалежності лежить кількісний підхід, що включає певні граничні критеріальні значення імпорту продовольства. Функціонування ж економіки країни на принципах продовольчого самозабезпечення – лише один з можливих варіантів досягнення національної продовольчої незалежності, що обумовлюється сукупним економічним потенціалом і конкурентоспроможністю національної економіки.

Практично немає розвинених країн, які б не створили у себе спеціальних комісій для аналізу стану конкурентоспроможності своєї економіки й не шукали б шляхів її вдосконалення. Проте, концепція конкурентоспроможності дотепер чітко не сформульована.

Відповідно до різних програмних документів конкурентоспроможність трактується по-різному, що може призвести до неоднозначності при обґрунтуванні розвитку економічних систем.

У той же час спостерігається певна соціальна спрямованість теоретичних визначень конкурентоспроможності (забезпечення, ріст і збереження для громадян високого рівня життя, забезпечення високого рівня доходу й зайнятості населення, збільшення середнього приросту ВВП на душу населення).

необхідно враховувати, що глобалізаційні загрози неможливо усунути, а можна лише корегувати. Успішне корегування глобалізаційних загроз стосовно до українських умов передбачає:

- налагодження їх регулярного моніторингу на основі визначення сукупності кількісних і якісних індикаторів, що показують необхідність коригуючого впливу;
- розробку національних механізмів оперативного й гнучкого реагування на несприятливу зміну ситуації (у ряді випадків слід спробувати використовувати глобалізаційні загрози у власних інтересах, наприклад, частково компенсувати «витік мозків» з України «припливом мізків» із ближнього зарубіжжя);
- інтенсифікацію участі України у двосторонньому, інтеграційному, регіональному й багатосторонньому співробітництві щодо забезпечення економічної безпеки.

На нашу думку, світогосподарську складову економічної безпеки України в сучасних умовах доцільно представити як ефективне вбудовування вітчизняної економіки в процеси глобалізації, при якому мінімізуються традиційні зовнішньоекономічні й нові глобалізаційні загрози, забезпечуються активне позиціонування країни в системі світового господарства й стійке підвищення національної конкурентоспроможності.

Приймаючи до уваги велику кількість й різноплановий характер зовнішніх загроз, доцільно здійснити їх групування за змістовим навантаженням й залежно від спрямованості впливу на стан економічної безпеки України таким чином:

1. Загрози, обумовлені неконтрольованим або слабоконтрольованим відтоком стратегічних національних ресурсів.
2. Загрози, обумовлені критичною залежністю від зовнішньоекономічних факторів.
3. Загрози, що виникають з геоекономічної або торгово-політичної ізоляції/дискримінації країни.
4. Загрози для стійкого розвитку країни, що мають переважно глобалізаційну природу.
5. Загрози кримінального характеру зумовлені ЗЕД.

Висновок. В результаті дослідження впливу процесів глобалізації та міжнародної інтеграції на стан продовольчої безпеки України можливо надати визначення поняттю «продовольча безпека в умовах глобалізації й міжнародної інтеграції», яке трактується як попередження надмірної залежності країни від імпорту життєва необхідних продуктів харчування при недостатньому власному їх виробництві. Основними негативними наслідками такої залежності є: обтяження платіжного балансу країни великими першочерговими видатками, погіршення постачання населення, голод і загострення соціальної напруги.

Анотація

Стаття присвячена дослідженню впливу процесів глобалізації та міжнародної інтеграції на стан продовольчої безпеки України.

Ключові слова: продовольча незалежність, самозабезпечення продовольством, економічної безпеки держави, продовольча безпека, національна економічна безпека, міжнародна економічна безпека.

Аннотация

Статья посвящена исследованию влияния процессов глобализации и международной интеграции на состояние продовольственной безопасности Украины и ее регионов.

Ключевые слова: продовольственная независимость, самообеспечение продовольствием, экономической безопасности государства, продовольственная безопасность, национальная экономическая безопасность, международная экономическая безопасность.

Annotation

The article is devoted to research of influence of processes of globalization and international integration of the state of food safety of Ukraine and its regions.

Keywords: food independence, self-sufficiency of food, economic security, food security, national economic security, international economic security.

Список використаної літератури:

1. Державна цільова програма сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minagro.kiev.ua.
2. Дацків Р. М. Вплив глобалізації на зовнішньоекономічну безпеку України / Р. М. Дацків // К.: Актуальні проблеми економіки. - 2003. - № 12 (30). - С.129-138.
3. Соколенко С. І. Сучасні світові ринки та Україна: [Наук. вид.] / С. І. Соколенко // К.: Демос, 1995. – 354 с. –С.9.
4. Глобалистика. Международный, междисциплинарный энциклопедический словарь. / Москва-Санкт-Петербург-Нью-Йорк: Издательский центр «Элима». - 2006. – 836 с.